

**ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ В. Н.
КАРАЗІНА
СОЦІОЛОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ**

Кафедра прикладної соціології та соціальних комунікацій

Пояснювальна записка

до кваліфікаційної роботи

на тему

**«ГРОМАДСЬКІ ОРГАНІЗАЦІЇ ЯК АГЕНТИ СОЦІАЛІЗАЦІЇ
ДІТЕЙ-БІЖЕНЦІВ. ПРИКЛАД ПОЛЬЩІ»**

Виконала: студентка 4 курсу групи СМК-41
першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
спеціальності 061 Журналістика

Гречуха Дар'я Сергіївна

Керівник: канд.соц.н Ірина Солдатенко

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФЕНОМЕНА «СОЦІАЛІЗАЦІЯ»	
1.1. Соціалізація: сутність, види та функції.....	6
1.2. Поняття «соціалізації» в соціологічних концепціях.....	8
1.3 Методи вимірювання ефекту впливу соціалізації.....	12
РОЗДІЛ 2. ГРОМАДСЬКІ ОРГАНІЗАЦІЇ ТА КОМУНІКАТИВНІ АСПЕКТИ ЇХ ДІЯЛЬНОСТІ В ПРОЦЕСІ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ДІТЕЙ-БІЖЕНЦІВ	
2.1 Зовнішня та внутрішня міграція дітей-біженців: сутність, особливості та проблеми.....	16
2.2 Комунікативні аспекти діяльності громадських організацій в процесі соціалізації дітей-біженців.....	19
РОЗДІЛ 3. ВПЛИВ ПОЛЬСЬКИХ ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ НА СОЦІАЛІЗАЦІЮ ДІТЕЙ-БІЖЕНЦІВ З УКРАЇНИ	
3.1 Опис проблеми масового переміщення українських дітей з початком повномасштабної війни в Україні.....	25
3.2 Опис польських громадських організацій, які були задіяні в дослідженні, та їх діяльності.....	28
3.3 Результати аналізу теми роботи.....	30
3.4 План заходу для організації "Резерват".....	36
3.5 Опис можливості використання отриманих результатів у науковій і практичній діяльності.....	39
ВИСНОВКИ.....	41
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	44
Додаток А	
А.1 Інтерв'ю з творцем проекту для дітей з України в Познані “Резерват”.....	47
А.2 Інтерв'ю з куратором проекту для дітей з України в Познані “Кращий світ”.....	50

ВСТУП

Актуальність роботи. Війни, які тривають протягом багатьох років, призводять до масового переселення громадян, включаючи дітей, в інші країни світу. Цей глобальний міграційний рух став причиною виникнення надзвичайно важливої проблеми для багатьох країн та громадських організацій — соціалізації дітей-біженців.

Соціалізація — процес, важливий як для самого індивіда, так і для приймаючого суспільства. Діти-біженці, які опинилися в інших країнах, часто стикаються з численними труднощами в адаптації до нового життя. Вони повинні освоїти нову мову, культуру, звичаї і систему освіти, а також стикаються з психологічними та соціальними викликами. Спільноти дітей-біженців є вразливими і часто потребують підтримки та допомоги.

Комунікаційні технології в сучасному світі відіграють ключову роль у спілкуванні та обміні інформацією. Громадські організації використовують різні комунікаційні канали, щоб надавати дітям-біженцям необхідну інформацію та підтримку в новій країні. Вони створюють інформаційні ресурси, навчальні матеріали та сприяють взаємодії між дітьми та місцевими спільнотами. Розуміння ролі цих технологій в процесі соціальної адаптації є важливим для аналізу сучасного суспільства.

Отже, дослідження цієї теми в дипломній роботі може відкрити нові горизонти в розумінні взаємозв'язку між громадськими організаціями, комунікативними технологіями та соціалізацією дітей-біженців. Враховуючи швидкий розвиток комунікативних технологій та їх впливу на суспільство, дослідження цієї теми може мати практичне значення для розробки стратегій громадських організацій та політик в сфері соціалізації дітей-біженців та громадянської участі.

Дослідженість теми. Одним із перших, хто доклав зусиль у вивченні проблем соціалізації, став відомий англійський соціолог і філософ Герберт Спенсер. Подальший розвиток наукового аналізу поняття "соціалізація" пов'язаний з іменами Еміля Дюркгейма, Толкотта Парсонса, Макса

Вербера, Роберта Мертон та інших.

В українській соціологічній науці особливу увагу приділяють як загальним закономірностям соціалізації, так і її характеру, змісту, темпам та типам. Ці аспекти досліджують такі вчені, як Анатолій Хмельов, Володимир Хмелько, Олена Злобіна, Валентин Тихонович, Микола Черниш, Людмила Орбан-Лембрік, Олег Симанчук та інші. Зважаючи на те, що дана тематика є мало дослідженою в українській науці, вважаємо, що вона набуває особливої актуальності у зв'язку з повномасштабним вторгненням Російської Федерації на територію України.

Об'єкт дослідження в роботі — діяльність громадських організацій, спрямованих на соціалізацію дітей-біженців.

Предмет дослідження в роботі — комунікативні аспекти діяльності громадських організацій в ході реалізації діяльності з соціалізації дітей-біженців.

Мета дипломної роботи полягає в дослідженні комунікативних аспектів діяльності громадських організацій, спрямованих на соціалізацію дітей-біженців. Відповідно до поставленої мети, необхідно виконати наступні завдання:

1. Визначити поняття «соціалізація» та його роль в соціологічних теоріях. Розглянути поняття «біженець».
2. Дослідити роль громадських організацій у підтримці та допомозі дітям-біженцям під час процесу адаптації та спільного включення.
3. Проаналізувати комунікаційні стратегії та інструменти, які використовують громадські організації для спілкування з дітьми-біженцями та місцевими спільнотами.

В даній роботі використовувалися такі теоретичні методи як: аналіз літератури та різноманітних електронних джерел за темою соціалізації загалом та ролі громадських організацій в цьому процесі зокрема. За результатом аналізу був зроблений синтез, на основі якого виявлена загальна ситуація з використанням комунікативних технологій

громадськими організаціями в процесі соціалізації дітей-біженців; зроблена класифікація соціалізації, визначена її структура.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФЕНОМЕНА «СОЦІАЛІЗАЦІЯ»

1.1. Соціалізація та соціальна адаптація: сутність, види та функції

Під час вивчення соціалізації виникає важливе питання про взаємозв'язок соціалізації та адаптації. Соціалізація[19] та соціальна адаптація є взаємодіючими процесами, оскільки вони представляють собою єдиний механізм взаємодії між особистістю та суспільством. Зазвичай соціалізацію пов'язують з загальним розвитком, тоді як адаптацію розглядають як процес пристосування вже сформованої особистості до нових умов взаємодії та діяльності.

Сутність соціалізації полягає в активному відтворенні індивідом соціального досвіду через спілкування та діяльність. Соціалізація більше пов'язана з розвитком та становленням особистості під впливом суспільства, інститутів та агентів соціалізації. У процесі соціалізації формуються механізми взаємодії особистості із середовищем.

Таким чином, соціалізація вбачає людину як об'єкт, який сприймає, приймає та засвоює традиції, норми та ролі, створені суспільством. З іншого боку, соціалізація гарантує нормальне функціонування індивіда у суспільстві.

Результатом соціалізації є розвиток, формування та становлення особистості, що є необхідною умовою соціальної адаптації. Остання визначається як постійний процес активного пристосування до нових соціальних умов і представляє інтегративний показник стану людини.

Соціальна адаптація включає в себе адекватне сприйняття навколишньої дійсності, систему відносин та спілкування, здатність до праці, навчання, організації дозвілля та відпочинку, а також адаптивність поведінки відповідно до рольових очікувань інших.

Суть соціальної адаптації полягає в прийнятті норм і цінностей нового соціального середовища та взаємодії з ним через різні соціальні засоби. Цей процес дозволяє індивіду не лише адаптуватися до нових умов, але й

реалізовувати свої потреби, інтереси та прагнення. Соціальна адаптація є ключовим механізмом повноцінної соціалізації, що сприяє формуванню соціальної якості спілкування, поведінки та предметної діяльності особистості у суспільстві.

Виділяються різні компоненти соціальної адаптації, включаючи соціально-побутову, економічну, комунікативну, регулятивну та самореалізаційну адаптацію [18].

Соціально-побутова адаптація визначається як пристосування індивіда до нових умов життя та побуту, спрямоване на поліпшення його становища, психологічного самопочуття та узгодженість із власними намірами, інтересами та уподобаннями.

Економічна адаптація відбувається в нових соціально-економічних умовах і охоплює всі цільові групи населення. Держави регулюють механізми економічної адаптації через законодавчі заходи у різних рівнях соціального захисту, такі як пільги, субсидії та інші види допомоги. Це може також включати працевлаштування, перекваліфікацію та підвищення кваліфікації в умовах безробіття.

Комунікативна адаптація передбачає пристосування індивіда до нових взаємовідносин, розвиток соціальних навичок та умінь, а також соціальної компетенції. Це особливо важливо для позитивної адаптації осіб з адиктивною поведінкою або тих, хто пережив посттравматичний стрес чи екзистенційні проблеми.

Регулятивна адаптація пов'язана з життєвими циклами людини, переходами від одного віку до іншого та змінами, які вимагають формування нових якостей характеру та відповідності вимогам суспільства. Задоволення фізіологічних потреб в безпеці й повазі також включається в регулятивну адаптацію.

Самореалізація визначається як рівень задоволення духовних потреб особистості та реалізації творчого потенціалу. Соціальна адаптація в нових умовах виконується через активізацію сильних сторін особистості, самореалізацію в трудовій діяльності чи творчості, розширення кругозору і світогляду, а також в подоланні екзистенційних проблем.

Щодо функцій соціальної адаптації, можна виділити наступні:

- Стабілізація особистості — соціальна адаптація допомагає забезпечити внутрішню стабільність особистості в умовах соціальних змін.
- Забезпечення соціальної взаємодії — допомагає особистості ефективно взаємодіяти з іншими членами суспільства, будуючи взаємовідносини та спілкування.
- Психічне благополуччя — сприяє психічному здоров'ю, допомагаючи особистості подолати стреси та труднощі соціального середовища.
- Розвиток особистісних якостей — включає в себе навчання новим навичкам, розвиток внутрішніх ресурсів та вдосконалення особистісних якостей.
- Успішна робота в суспільстві — забезпечує можливість особистості ефективно функціонувати в різних сферах життя, включаючи робоче та особисте.

1.2. Поняття «соціалізація та соціальна адаптація» в соціологічних концепціях

Проблема соціалізації завжди залишається актуальною як для окремого індивіда, так і для суспільства в цілому. Важливість цього аспекту підтверджується тим, що в сучасному світі людина часто змушена змінювати своє соціальне середовище та адаптуватися до нових умов, чи то через переїзд в іншу країну, чи через зміну школи у дитинстві. Здатність успішно адаптуватися до нових умов стає ключовим елементом соціалізації людини, оскільки вона визначає її розвиток у всіх сферах життєдіяльності.

Вивчення соціалізації здійснюється вченими вже з XIX століття.

Першим серед соціологів, хто висвітлив аспекти соціалізації, був Г. Спенсер. Відповідно до Г. Спенсера, існування кожного соціального організму полягає в взаємній адаптації зовнішніх умов та внутрішніх сил організму, а також взаємодії з навколишньою реальністю для задоволення функціональних потреб, які виникають у процесі адаптації. [16]

З іншого боку соціолог зауважує, що процес пристосування відбувається лише при змінах у звичних умовах і триває, поки нові обставини не стають звичними для соціального організму. Наприклад, психіка людини, яка розвивається на певному етапі еволюції, є загальним механізмом адаптації до зовнішніх умов, і різноманітні зміни в психіці реалізуються через конкретні форми адаптації до навколишньої дійсності. Задоволення індивідуальних потреб є наслідком соціалізації людини.

Наступним соціологом, котрий досліджував соціалізацію, був Еміль Дюркгейм, один із засновників соціології та прихильник позитивізму. Його погляди на соціальну детермінацію в контексті "норма — патологія"[5] вказують на конкретне місце кожної особи у суспільстві. Дюркгейм вважав суспільство системою, де кожен елемент, включно з релігією, освітою та економікою, виконує певні функції для збереження стабільності та порядку.

Соціалізація для нього — це процес, за допомогою якого індивіди вчаться цінностям і нормам суспільства, що забезпечує його функціонування та адаптацію. Згідно з Дюркгеймом, соціалізація та адаптація є нерозривними процесами, і терміни "соціалізація" та "адаптація" можна вважати синонімами.

Макс Вебер вводить новий аспект детермінації людини в концепції раціональності. Він стверджує, що основою дії є суб'єктивне бажання, спрямоване на досягнення конкретної мети. Вебер підкреслює, що нормативна поведінка людини залежить від рівня раціональності. Людина, яка може досягти своєї мети за заздальгідь сформованим рівнем витрат, вважається "раціональною". За допомогою раціональності людина намагається знизити свої витрати та отримати переваги, і якщо ця

"патологічна" стратегія успішна, індивід може стати "нормальним". Таким чином, Вебер визнає, що соціалізована людина є "раціональною"[2], а не просто "нормативною".

Роберт Мертон зосереджувався на вивченні соціальної адаптації. У своєму дослідженні "Соціальна структура та аномія" він приділив увагу аналізу різновидів девіантної поведінки, розглядаючи їх як реакцію на напругу соціальної структури та деформацію. Р. Мертон визначав аномію як стан свідомості, що характеризується розкладанням системи цінностей та ідеалів. За його думкою, причиною аномії є конфлікт між культурними нормами та доступними засобами досягнення цілей.

Автор вводить "типологію індивідуальних адаптацій" [9], в якій розглядається п'ять способів адаптації: конформізм, інновація, ритуалізм, ретризм і заколот.

Перший тип, конформізм, передбачає узгодженість індивіда з соціальними цілями та суспільно схвалюваними способами їх досягнення. Конформісти визнають важливість суспільної думки та стандартів для своєї безпеки, сприяючи стабільності та порядку в суспільстві. За словами автора, чим більше конформістів, тим ефективніший громадський порядок.

Інноваційний тип адаптації передбачає пошук нових засобів досягнення мети, які отримують схвалення суспільства.

Ритуалізм пов'язаний із невпинним прагненням до успіху. Індивід відмовляється від культурних цілей та норм, але дотримується будь-якого рутинного розпорядку, який обіцяє безпеку.

Ретризм, четвертий тип адаптації, характеризується втечею від дійсності та ізоляцією від суспільства. Цей тип часто призводить до створення пасивних субкультур.

Останній п'ятий спосіб адаптації — заколот. Він передбачає відмову від прийнятих суспільством цілей та засобів їх досягнення, замінюючи їх новими. Заколот є радикальним методом адаптації, включаючи внутрішню та зовнішню активність для зміни суспільства, часто через революційні

методи.

Толкотт Парсонс, видатний американський соціолог і представник структурного функціоналізму, також досліджував адаптацію в рамках своєї соціологічної теорії. Він стверджував, що людина "вбирає" в себе соціальні цінності, норми та традиції під час взаємодії з іншими людьми і стає частиною соціальної системи завдяки особистісним механізмам засвоєння цих цінностей, які знаходяться в соціальному середовищі [15]. Парсонс стверджує, що адаптація відбувається завдяки використанню різних механізмів, таких як пізнавальний механізм, захисний механізм (який використовується у випадках конфлікту потреб), та механізм пристосування. Ці механізми допомагають індивіду перебороти виклики, які виникають у процесі соціалізації.

Тож, вчений каже, що наявність рівноваги є важливою для того, щоб суспільство залишалося стійким, і, навпаки, відсутність рівноваги призводить до виникнення соціальних конфліктів. Суттєво важливо, щоб існував баланс між потребами людей і соціальним оточенням. У процесі встановлення цього балансу особа освоює соціальні норми, характерні для даного соціального середовища. Соціолог акцентує увагу на поняттях "соціальне середовище" та "адаптація", визначаючи, що взаємодія людини обмежена лише невеликою частиною суспільства. Таким чином, адаптація представляє собою вирішення конфлікту очікувань між людиною і соціальним оточенням.

Отже, можна зазначити, що соціалізація представляє собою один із ключових процесів в житті індивіда, і відомі соціологи на основі своїх теорій підтверджують це положення. Здебільшого, експерти у галузі соціології погоджуються з твердженням, що соціалізація та соціальна адаптація окремого індивіда впливає, як на формування індивідуальних особливостей особистості, так і на розвиток суспільства в цілому.

1.3 Методи вимірювання ефекту впливу соціалізації

Першим методом вимірювання ефекту впливу соціалізації розглянемо кількісний метод. Кількісні методи вимірювання ефекту впливу соціалізації використовують числові дані для оцінки ефектів соціалізаційних процесів. Кількісні методи використовуються для вимірювання конкретних, об'єктивно визначуваних результатів впливу. Ці методи зазвичай базуються на числових даних, які можна зібрати через різні засоби, включаючи анкетування, тести, і аналіз даних.

Анкетування є одним з найпопулярніших методів збору кількісних даних. Воно дозволяє оцінити зміни в ставленнях, знаннях, відчуттях або поведінці людей через структуровані запитання. Цей метод дозволяє зібрати велику кількість даних з різних демографічних груп за відносно короткий час та з мінімальними витратами. Анкета може включати закриті, відкриті і змішані питання. Також можуть бути рейтингові шкали, наприклад, шкала Лайкерта для оцінки ступеня згоди або незгоди з твердженнями. Відповіді, особливо відкриті, потребують кодування для подальшого аналізу. Закриті питання легше аналізувати, оскільки вони вже структуровані.

Наступний методом розглянемо шкали соціалізації. Шкали соціалізації є інструментами вимірювання, які дозволяють оцінити різні аспекти соціалізації у дітей, підлітків та дорослих. Ці шкали зазвичай розробляються для оцінки навичок спілкування, соціальних установок, цінностей та поведінки, які вважаються важливими для ефективної інтеграції в суспільство.

Найвідомішими шкалами для вимірювання соціалізації є:

1. Шкала соціалізації Берса-Симмонса. Ця шкала, розроблена для оцінки соціалізації у дітей, зосереджується на трьох основних аспектах: сприйняття соціальних стимулів, тобто здатність дітей відчувати та інтерпретувати соціальні сигнали з навколишнього середовища; відповіді на соціальні ситуації, тобто реакції дітей на соціальні ситуації та їх

здатність адаптуватися до соціальних очікувань; соціальні навички, тобто практичні навички, які діти використовують для взаємодії з іншими, включаючи комунікацію та вирішення конфліктів.

2. Шкала Лайкера. Шкала Лайкерта часто використовується в соціологічних дослідженнях для оцінки ставлень, думок та поведінки. Вона дозволяє респондентам виражати ступінь згоди або незгоди з низкою тверджень, що стосуються: цінностей та вірувань, тобто оцінює базові цінності і вірування особи, та соціальних навичок, що включає питання про міжособистісні навички та поведінку в групах.

3. Шкала емоційної компетентності. Це психометричний інструмент, який використовується для оцінки здатності людини розуміти, управляти та виражати емоції як у відношенні до себе, так і до інших. Емоційна компетентність є важливим елементом емоційного інтелекту, який вважається ключовим для успішної соціальної взаємодії та загального благополуччя особистості.

Розглянемо ще один кількісний метод вимірювання ефекту впливу соціалізації - статистичний аналіз. Статистичний аналіз є фундаментальною частиною кількісних досліджень, включаючи вимірювання ефекту впливу соціалізації. Цей аналіз дозволяє науковцям розуміти зв'язки між змінними, визначати тенденції, робити передбачення та визначати причинно-наслідкові зв'язки. Основними методами статистичного аналізу, які часто використовуються в дослідженнях соціалізації є:

1. Описова статистика - базовий рівень аналізу включає збір, організацію, узагальнення та представлення даних.

2. Інференційна статистика - дозволяє зробити висновки про більші популяції на основі вибірових даних, таких як Т-тест, ANOVA, кореляційний аналіз, регресійний аналіз.

3. Використання статистичного програмного забезпечення, такого як SPSS, SAS, PSPP.

Другим методом розглянемо якісний метод вимірювання ефекту впливу соціалізації. Якісні методи вимірювання ефекту впливу соціалізації зосереджуються на розумінні глибоких, контекстуальних зв'язків та особистісних переживань, які не завжди можуть бути повністю виміряні за допомогою кількісних підходів. Ці методи забезпечують глибше уявлення про те, як люди сприймають, інтерпретують і взаємодіють зі своїм соціальним середовищем. Такими методами є інтерв'ю, фокус - групи, етнографічні дослідження, вивчення життєвих історій, контент-аналіз.

Інтерв'ю дозволяють дослідникам отримувати детальні, глибокі відповіді на питання про внутрішні переживання, вірування, думки та ставлення респондентів. Такі інтерв'ю часто проводяться індивідуально та можуть тривати від однієї години до кількох годин. Вони дають можливість дізнатися про особисті історії, важливі події та ключові моменти в соціалізації, що впливають на особу.

Фокус-групи збирають групу осіб, які обговорюють певні питання або теми під керівництвом модератора. Цей метод дозволяє зібрати різноманітні погляди та взаємодії між учасниками, що може вказувати на соціальні норми, спільні цінності та групові впливи, які формують соціалізацію.

Етнографія занурює дослідника в життя спільноти або культурну групу для детального спостереження та взаємодії. Цей метод дозволяє вивчати повсякденні практики, ритуали, обряди та соціальні інтеракції, які формують соціалізаційні процеси учасників в натуральному середовищі.

Вивчення життєвих історій включає збір розповідей про життя осіб для виявлення значущих подій та етапів, які вплинули на їхню соціалізацію. Життєві історії можуть виявити динаміку соціальних змін та вплив історичних контекстів на індивідуальну соціалізацію.

Контент-аналіз застосовується для вивчення вмісту засобів масової інформації, текстів, документів, мистецтва. Цей метод допомагає зрозуміти, як певні ідеї, стереотипи та символи впливають на соціальні практики та

соціалізацію.

Кожен із цих методів має свої особливості та може бути вибраний в залежності від конкретних дослідницьких питань та цілей. Використання якісних методів дозволяє отримати глибоке розуміння процесів соціалізації, забезпечуючи важливе доповнення до кількісних даних і розширюючи загальне уявлення про соціальні феномени.

РОЗДІЛ 2. ГРОМАДСЬКІ ОРГАНІЗАЦІЇ ТА КОМУНІКАТИВНІ АСПЕКТИ ЇХ ДІЯЛЬНОСТІ В ПРОЦЕСІ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ДІТЕЙ-БІЖЕНЦІВ

2.1 Зовнішня та внутрішня міграція дітей-біженців: сутність, особливості та проблеми

Міграція завжди розглядалася як ключова проблема населення, і визнавалася не лише як механічне переміщення людей, але і як складний суспільний процес, що охоплює багато аспектів соціально-економічного життя. Міграцію населення можна аналізувати у вузькому та широкому контексті. У вузькому розумінні міграція населення визначається як завершений процес територіального переміщення, що призводить до зміни постійного місця проживання, тобто буквально "переселення". У широкому розумінні це будь-яке територіальне переміщення між населеними пунктами в рамках однієї чи кількох адміністративно-територіальних одиниць, незалежно від тривалості, регулярності та цільової спрямованості. [7]

«Вимушена міграція – міграція, що має вимушений, раптовий характер, зумовлений загрозою для життя мігрантів у результаті стихійних лих, військових дій або переслідувань за політичними причинами, національною ознакою та ін., має тимчасовий або постійний характер та охоплює такі категорії мігрантів, як біженці, вимушені переселенці, особи, які шукають притулок». [7]

На сучасному етапі ключовим правовим документом, що визначає правовий статус біженців та інших категорій вимушених мігрантів, є Конвенція про статус біженців 1951 року. Згідно зі статтею 1 цієї Конвенції, біженець — це особа, яка перебуває за межами країни, громадянином якої вона є, через абсолютно підтвержені побоювання стати об'єктом переслідувань за віросповіданням, належністю до певної соціальної групи, за ознакою раси, політичними переконаннями, громадянством, і яка не може або не бажає прийняти захист цієї держави або повернутися до неї

через побоювання стати об'єктом переслідування. [6, 22] Також варто визначити декілька критеріїв, що властиві данному поняттю: особа не може або не хоче повертатися в країну постійного проживання через певні обставини; вона обґрунтовано відчуває страх за своє існування та безпеку; знаходження особи за межами країни громадянства; переслідування особи через віросповідання, політичні переконання, расову ознаку, громадянство чи належність до певної соціальної групи.

Діти-біженці — це діти, які вимушені залишати свої домівки та країни через війни, конфлікти, природні катастрофи чи інші обставини, які ставлять під загрозу їхню особисту безпеку та благополуччя. Як одні з найбільш вразливих учасників міграційних процесів, вони стикаються з втратою стабільності, розривом звичного життя та потребою у спеціальних формах підтримки для соціалізації в новому оточенні. Ці діти стикаються з рядом серйозних проблем, які можуть впливати на їхнє фізичне та психологічне благополуччя, освіту та загальний процес соціальної адаптації. Деякі з основних проблем включають:

- діти-біженці часто переживають травматичні події, такі як втрати членів сім'ї, втеча зі свого дому, воєнні події тощо, що може викликати психологічний стрес та травму;
- відокремлення від рідного середовища може призвести до втрати відчуття дому та стабільності, що має важливе значення для розвитку дитини;
- несприятливі умови життя: діти можуть опинитися в таборах для біженців або жити в умовах невпевненості та обмежень, де важко забезпечити нормальні умови для виховання;
- багато дітей-біженців стикаються з труднощами у здобутті освіти через відсутність доступу до шкіл або відмову від іншого оточення приймати їх;
- нова країна може мати відмінну мову, і діти-біженці зіткнуться з мовними труднощами, що може ускладнити їхню комунікацію та навчання;

- діти можуть відчувати соціальну ізоляцію через відмінності у культурі, традиціях та навчальне середовище; [1,8,20]

Розглянемо окремо внутрішню та зовнішню міграцію дітей біженців, та її особливості. Внутрішня міграція дітей біженців відбувається, коли вони переміщуються всередині кордонів своєї країни. Це може бути викликано низкою факторів, таких як внутрішні конфлікти, природні катастрофи, економічна нестабільність чи шукання кращих можливостей для освіти чи охорони здоров'я. Внутрішня міграція дітей біженців має свої особливості та характерні проблеми, з якими доводиться стикатися цим дітям та їхнім сім'ям.

Внутрішня міграція часто є спонтанною та тимчасовою реакцією на надзвичайні події, такі як природні катастрофи чи соціальні заворушення. Діти та їхні сім'ї можуть не мати достатньо часу для підготовки або планування переїзду. Також, незважаючи на переміщення в межах однієї країни, діти біженці можуть зіткнутися з культурними, мовними та соціально-економічними бар'єрами. Різниця в діалектах, культурних звичаях та рівні розвитку регіонів може створювати додаткові складнощі для інтеграції.

Гарним прикладом проблеми інтеграції внутрішньо переміщених осіб можуть бути біженці з Донбасу. Переселенці з Донеччини та Луганщини стикаються з проблемами при вивченні української мови. Деякі з проблем включають психологічні бар'єри та страх перед спілкуванням українською мовою, які переселенцям важко подолати самотійно. Більше того, під час уроків виникають теми, про які слухачі не хочуть говорити, що може гальмувати процес навчання. Окрім цього, є труднощі з фонетикою, які потребують особливої уваги. Не зважаючи на перешкоди, такі уроки стають також місцем для психологічної підтримки та взаємодопомоги, що позитивно впливає на інтеграцію переселенців в нові для них реалії. [17]

Зовнішня міграція відбувається, коли сім'я (або дитина окремо) переходить міжнародні кордони у пошуках безпеки та стабільності.

Причинами такої міграції часто є війна, насильство, переслідування або екстремальні соціально-економічні умови у рідній країні. Цей процес є складнішим та більш ризикованим, ніж внутрішня міграція, оскільки він може включати довгі та небезпечні подорожі, проблеми з отриманням статусу біженця, та складнощі з адаптацією в новій країні.

Зовнішня міграція дітей біженців має свої унікальні особливості та виклики, які відрізняються від внутрішньої міграції. По перше, зовнішня міграція включає перетинання міжнародних кордонів, що вимагає від дітей та їхніх сімей стикатися з законодавством та процедурами іноземних держав. Також, переселенці часто стикаються зі складними і тривалими процесами легалізації свого статусу, що може затримувати їхню адаптацію та інтеграцію. Постійна невизначеність та труднощі адаптації можуть впливати на психічне здоров'я дітей, спричиняючи стрес, тривогу та депресію. [10]

2.2 Комунікативні аспекти діяльності громадських організацій в процесі соціалізації дітей-біженців

Громадські організації (ГО) – це незалежні, самостійні, інклюзивні об'єднання громадян, які добровільно об'єднують свої зусилля для досягнення спільних цілей та розв'язання певних соціальних, екологічних, економічних чи культурних проблем. [4] ГО можуть функціонувати на різних рівнях, включаючи локальний, національний та міжнародний. Громадські організації грають критичну роль у вирішенні соціальних проблем, здійсненні громадського контролю, формуванні громадської свідомості та сприянні сталому розвитку суспільства. Вони можуть мобілізувати ресурси, залучати громадян до участі у різних ініціативах та сприяти формуванню відповідального та активного громадянства.

Громадські організації відіграють критичну та невід'ємну роль у підтримці та соціалізації дітей-біженців. Суть цієї ролі полягає в наданні комплексної підтримки, спрямованої на різні аспекти їхнього життя, які можуть піддаватися випробуванням внаслідок втрати дому, переслідувань,

конфліктів та інших викликів, пов'язаних із міграцією.

По-перше, громадські організації активно займаються психосоціальною підтримкою дітей-біженців. Це включає в себе надання психологічної допомоги та консультацій для допомоги у подоланні емоційних травм та стресу, пов'язаних з пережитими труднощами та втратами. Сприяючи психічному здоров'ю дітей, організації сприяють їхній загальній стійкості та здатності адаптуватися до нового оточення. Одним з прикладів такої допомоги може бути громадська організація, яка допомагає молодим українським біженцям в Угорщині боротися зі стресом за допомогою занять із собакою-психотерапевтом на ім'я Нуар. Ця ініціатива, яка є частиною послуг, що пропонуються в громадському центрі Budapest Helps! передбачає терапевтичну взаємодію з Нуаром для полегшення психологічного тягаря, з яким стикаються діти. Ця форма анімалотерапії є дуже корисною, особливо для таких дітей, які відчують значну радість і розслаблення від спілкування з собакою, тим самим полегшуючи свій стрес в умовах потрясінь, пов'язаних з переміщенням. [29]

Другий аспект полягає в забезпеченні доступу дітей-біженців до освіти. Громадські організації розробляють та впроваджують освітні програми, які враховують особливості цієї категорії дітей, включаючи мовні бар'єри та відмінності в методах навчання. Освіта відіграє ключову роль у соціальній адаптації, розширенні можливостей для майбутнього і відновленні рівноваги в їхньому житті. Прикладом такої допомоги може стати "План Інтернешнл"(Plan International), який зосередився на тому, щоб якомога швидше повернути дітей біженців до школи. Вони тісно співпрацюють з місцевими партнерами та найбільшою освітньою неурядовою організацією в Польщі - Фондацією "Центр громадянської освіти"(Centrum Edukacji Obywatelskiej). Їхні зусилля спрямовані на подолання величезного виклику, пов'язаного зі стрімким припливом дітей-біженців, шляхом сприяння їхньому зарахуванню та інтеграції в шкільну систему. Це включає в себе арт-терапію та інші допоміжні заходи,

які допомагають дітям впоратися з травмою переміщення та соціально інтегруватися. [30]

Третій аспект включає медичну підтримку та забезпечення основними життєвими потребами. Громадські організації допомагають забезпечити дітей-біженців необхідними медичними послугами, вакцинацією, а також матеріальною підтримкою, включаючи харчування та гігієнічні засоби. Завдяки зусиллям організації “Save the Children” понад 24 500 дітей отримали доступ до медичної допомоги, а медичним закладам було надано життєво необхідні медичні препарати. Організація роздала гігієнічні набори та надала грошову допомогу сім'ям, щоб вони могли придбати продукти харчування, ліки та інші необхідні речі. [14]

Четвертий аспект стосується прав та захисту. Громадські організації виступають як адвокати дітей-біженців, лобіюючи їхні права, забезпечуючи юридичну допомогу та визначаючи механізми захисту від будь-якого вигнання чи насильства. Прикладом цього типу допомоги також може виступати ЮНІСЕФ. Ця організація виступає сильним захисником переміщених українських дітей, забезпечуючи їхні права та безпеку за допомогою різних заходів. ЮНІСЕФ надає правову допомогу та механізми підтримки, щоб захистити цих дітей від насильства, жорстокого поводження та примусового повернення. Також тісно співпрацює з місцевими органами влади та іншими організаціями для впровадження систем правосуддя, що враховують інтереси дітей, навчання юристів та сприяння безпечному переміщенню біженців, суворо дотримуючись стандартів захисту дітей. [24]

Нарешті, громадські організації сприяють соціокультурній інтеграції дітей-біженців. Вони створюють програми, спрямовані на ознайомлення з місцевою культурою, мовою та традиціями, а також сприяють взаєморозумінню та взаємодії з місцевими громадянами. Прикладом такої підтримки є організація “Кращий світ” (Lepszy Swiat), яка тісно співпрацює з іншими громадськими організаціями та місцевими органами влади, для

створення проектів по культурному розвою, що сприяє легшій інтеграції та заохоченням дітей до пізнання нового середовища навколо. [26]

Усі ці аспекти підтримки спільно сприяють не лише реабілітації та відновленню дітей-біженців, але й їхній активній соціальній адаптації, щоб вони могли знайти нове місце в суспільстві та побудувати майбутнє, не дивлячись на перешкоди, що виникають на шляху.

Комунікаційні технології відіграють ключову роль у сучасному світі, особливо щодо спілкування та обміну інформацією. Громадські організації, спрямовані на допомогу дітям-біженцям, визнають цю роль та активно використовують різноманітні комунікаційні канали для покращення їхнього процесу соціалізації у новій країні.

Громадські організації створюють інформаційні ресурси та навчальні матеріали, доступні через різні електронні платформи. Це може включати веб-сайти, мобільні додатки, соціальні мережі та електронну пошту. Забезпечення доступу до інформації через ці канали допомагає дітям-біженцям швидше ознайомитися з місцевими нормами, правами та можливостями.

Комунікаційні технології також дозволяють громадським організаціям впливати на місцеві спільноти та створювати позитивне середовище для інтеграції дітей-біженців. Це може включати онлайн-кампанії, відеоматеріали чи вебінари, які спрямовані на підвищення обізнаності та розуміння їхньої ситуації серед місцевих жителів. Такий відкритий діалог сприяє зменшенню стереотипів та побудові позитивного сприйняття дітей-біженців у новому оточенні.

ГО використовують комунікаційні технології для стимулювання взаємодії між дітьми-біженцями та їхніми ровесниками з місцевих спільнот. Це може відбуватися через віртуальні платформи для обміну досвідом, спільних проектів або онлайн-форумів. Такий підхід сприяє не лише соціалізації дітей-біженців, а й створює можливості для культурного обміну та взаєморозуміння.

Розглянемо декілька конкретних комунікативних технологій з прикладами, щоб краще зрозуміти як саме вони можуть використовуватись громадськими організаціями в процесі допомоги адаптивному процесу дітей-біженців.

1. Інтернет та соціальні мережі: громадські організації використовують соціальні мережі для того, щоб не лише розповсюджувати інформацію про свою діяльність та послуги, але й для активної взаємодії з громадянами. Спільноти у соціальних мережах дозволяють створювати віртуальне співтовариство, де можна обговорювати теми, задавати питання та ділитися корисною інформацією. Наприклад, кампанія UNICEF #ChildrenUprooted [11], в якій вони використовують Facebook, Twitter та Instagram для публікації реальних історій дітей-біженців. Ці історії надають інсайти та розкривають труднощі, з якими стикаються діти-біженці, а також закликають до допомоги та усвідомленості.

2. Мобільні додатки: розробка та впровадження спеціалізованих мобільних додатків розширює можливості спілкування з дітьми-біженцями. Ці додатки можуть надавати доступ до онлайн-ресурсів, інтерактивних ігор, навчальних курсів та інших корисних матеріалів. Вони стають зручним інструментом для здобуття освіти та навичок, а також для надання психологічної підтримки в формі чатів чи консультацій. Прикладом може слугувати "Refugee Aid" [12] — додаток, розроблений International Rescue Committee, надає інформацію про місцеві ресурси, освітні програми та медичні послуги для дітей-біженців. Крім того, він включає інтерактивні модулі для навчання мови та психосоціальної підтримки.

3. Електронна пошта та SMS-повідомлення: електронна пошта та короткі текстові повідомлення залишаються ефективними каналами зв'язку для розсилки важливої інформації та оголошень. Це може включати сповіщення про події, оновлення щодо навчальних програм або інформацію про доступ до медичних послуг. Забезпечення регулярного та доступного інформування сприяє стабільності та довірі до громадських організацій. Як

приклад, можна згадати електронну розсилку від Save the Children [13] для сповіщення по жертвувачів про акції та події, пов'язані з допомогою дітям-біженцям. Також використання SMS-повідомлень для швидкого інформування про терміни та місця надання допомоги.

4. Мультимедійні матеріали: використання фотографій, відеороликів та інших мультимедійних засобів дозволяє громадським організаціям ефективно та емоційно донести інформацію. Створення візуально привабливого та зрозумілого контенту сприяє залученню та збільшує ефективність комунікації з дітьми-біженцями та місцевими спільнотами. Мультимедійний контент може викликати емоційну взаємодію та сприяти кращому розумінню складних питань, пов'язаних із статусом біженця. Наприклад, "Sesame Workshop" створив серію інтерактивних відео-уроків [3] для дітей-біженців, які навчають основам мови та культурних аспектів нового середовища. У цих відео використовуються анімації, музика та веселі персонажі, щоб робити процес навчання захоплюючим та легким для сприйняття. Кожен відео-урок фокусується на певній темі, такій як вивчення кольорів, чисел чи основних фраз, і має підтекст, який сприяє соціалізації та адаптації дітей до нового оточення. Ці матеріали доступні онлайн і безкоштовно, надаючи можливість більшій кількості дітей-біженців отримати освіту та розвивати важливі навички через мультимедійний формат.

Тож, з впевненістю можна сказати, що розуміння ролі комунікаційних технологій в процесі соціальної адаптації дітей-біженців є важливим, оскільки це не лише полегшує доступ до інформації та підтримки, але й сприяє побудові толерантного та інклюзивного суспільства, яке поважає права та потреби всіх своїх членів.

РОЗДІЛ 3. ВПЛИВ ПОЛЬСЬКИХ ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ НА СОЦІАЛІЗАЦІЮ ДІТЕЙ-БІЖЕНЦІВ З УКРАЇНИ

3.1 Опис проблеми масового переміщення українських дітей з початком повномасштабної війни в Україні

Збройна агресія Російської Федерації проти України, що розпочалася 24 лютого 2022 року, призвела до масового напливу біженців з України. Громадяни України перетинали міжнародні кордони, щоб втекти від війни і попросити притулку в Польщі або в інших країнах ЄС.

Війна надзвичайно сильно вплинула на дітей. Як заявила Голова ЮНІСЕФ Кетрін Рассел, "війна спричинила одне з найшвидших і наймасштабніших переміщень дітей з часів Другої світової війни". Лише через місяць після початку війни більше половини українських дітей були переміщені (з 4,3 мільйона дітей 2,5 мільйона дітей були переміщені всередині України, а 1,8 мільйона прибули до інших країн) [21].

Основним пунктом призначення для українських біженців була Польща:

- За даними Unicef за 2022 рік в Польщу прибуло 1,4 мільйона осіб, з яких понад 40% - діти. [25]
- За даними Польської пресової агенції (PAP) за 2022 рік, у Польщі налічується приблизно від 700 000 до 800 000 біженців з України шкільного віку. [28]

Незважаючи на це, кількість українських дітей, які навчаються в польських школах, набагато менша, оскільки багато дітей відвідують онлайн-курси шкіл в Україні. У вересні 2022 року лише 185 000 українських біженців були зараховані до польських шкіл; протягом навчального року їхня кількість зросла до 200 000.

Наразі в Польщі зареєстровано 957 000 біженців з України. Близько 380 000 з них - діти. "Майже через два роки після ескалації війни в Україні дівчатка, хлопчики та їхні сім'ї все ще щодня стикаються з гуманітарною кризою", - говорить Сью Еллен Стефаніні, голова представництва Plan

International в Польщі.

Невизначеність, з якою стикаються українські діти через те, що вони залишили свої домівки, друзів і сім'ю, може мати серйозний вплив на їхнє фізичне та психічне здоров'я. Освіта відіграє важливу роль у житті українських дітей, вона повертає їм відчуття нормальності, надії та стабільності [21]

Проблема масового переміщення дітей-біженців з України в Польщу з початком повномасштабної війни в Україні є серйозною і має багато аспектів.

По перше, переміщення дітей-біженців свідчить про глибоку гуманітарну кризу, яка виникла внаслідок військового конфлікту. Діти, які втратили домівки, сім'ї та стабільність, потребують термінової допомоги, включаючи житло, медичну допомогу та психосоціальну підтримку.

По друге, діти-біженці, особливо без супроводу дорослих, стають дуже вразливими перед різними формами насильства, експлуатації та зловживання. Забезпечення їх безпеки та захисту є великою проблемою для влади та громадських організацій.

По третє, діти-біженці мають право на доступ до якісної освіти та медичної допомоги. Проте вони можуть зіткнутися з перешкодами у забезпеченні цих основних потреб через мовні та культурні бар'єри, а також обмежений доступ до соціальних служб.

По четверте, масове прибуття дітей-біженців може створити надмірне навантаження на систему прийому біженців у країні-приймачі, яка може бути не готовою вирішити всі потреби цієї вразливої групи.

По п'яте, ефективне вирішення проблеми масового переміщення дітей-біженців вимагає спільних зусиль різних країн, міжнародних організацій та громадських груп для координації допомоги, захисту прав дітей та реабілітації постраждалих.

У Всесвітній день захисту дітей - 1 червня 2023 року, три міжнародні організації, що працюють у сфері захисту дітей у Польщі - Дитячий фонд

ООН, Plan International та Save the Children - оприлюднили звіт [21] про дослідження суб'єктивного благополуччя дітей та підлітків, які проживають у Польщі в умовах війни в Україні. Звіт ґрунтується на голосах і думках дітей, на їхніх фотографіях та діалогах за участю самих дітей.

У дослідженні взяли участь понад сто дітей з України та Польщі, які наразі проживають у Варшаві, Вроцлаві та Кракові. Його мета - глибше зрозуміти виклики, з якими стикаються діти-біженці з України, як вони їх висловлюють у власних словах та зображеннях, а також визначити можливості для покращення їхнього добробуту. Інформація також збиралася про "світ навколо дітей", тому консультації з дітьми з України також проводилися в групах за участю їхніх польських однолітків.

Консультації були побудовані навколо трьох тем: психічне здоров'я та психосоціальне благополуччя дітей-біженців з України, їхня освіта та інтеграція в польське суспільство. Основні висновки звіту включають:

- Діти з України висловлюють почуття ностальгії за людьми, домашніми тваринами та місцями, які вони залишили.
- Деякі діти та підлітки стають апатичними і вдаються до надмірного сну та їжі, коли відчувають себе переповненими почуттям стресу.
- Більше половини учасників з України сказали, що хотіли б поговорити про своє психічне здоров'я з "кимось професійним".
- Ті, хто відвідує польську школу, повідомили, що хоча вони стикаються з багатьма проблемами, такими як мовний бар'єр і адаптація до нової освітньої системи, відвідування школи приносить певну рутину.
- Навчання в українській онлайн-школі було визнано дуже виснажливим через велику кількість екранного часу, але особливо через те, що, на думку учасників, заняття не були добре організовані.
- Менше половини учасників з України висловили бажання залишитися в Польщі.
- Деякі діти з України повідомили, що зазнавали дискримінації в

школі, як з боку вчителів, так і з боку однокласників.

- Коли польські та українські учасники мали достатньо можливостей для глибокого індивідуального спілкування з іншими, вони згадували про позитивний досвід, про те, як ладнали між собою і будували дружбу.

Спираючись на цей звіт, не можна не наголосити на важливості допомоги в адаптації українських дітей біженців. Як один з основних та впливових інструментів для адаптації цих дітей пропонується використовувати громадські організації.

Для більш глибокого дослідження питання польських громадських організацій як агентів соціалізації дітей біженців з України, було вирішено взяти дві польські громадські організації, які активно допомагають з адаптацією дітей біженців з України. За метод одержання необхідної для аналізу інформації було обрано інтерв'ю з експертами (інтерв'ю було проведено польською мовою, переклад на українську - мій) та творцями цікавлячих нас проєктів: Grupa Animacji Społecznej "Rezerwat" (Соціальна анімаційна група "Резерват") та "Lepszy Swiat" ("Кращий Світ").

3.2 Опис польських громадських організацій, які були задіяні в дослідженні, та їхньої діяльності

Grupa Animacji Społecznej "Rezerwat" (Соціальна анімаційна група "Резерват") була створена у 2007 році, активістами та вуличними педагогами варшавського району Прага. Тоді вони ще були неформальною групою людей, які хотіли запровадити метод "street education" при праці з дітьми на вулицях Познані. 26 вересня 2008 року була створена і зареєстрована власна асоціація, під назвою Grupa Animacji Społecznej "RESERWAT". [23]

На даний момент "Резерват" є однією з провідних організацій в країні, яка займається вуличною педагогікою. З 2010 року вона також є членом Національної мережі організацій вуличних працівників. В цій групі працюють та руководять проактивна молодь, яка швидко реагує на

зростаючі потреби в адаптації дітей.

В 2022 році, коли біженці з України почали активно прибувати в Польщу загалом та в Познань зокрема, громадська організація вирішила організувати для дітей біженців проект, щоб допомогти пристосуватися до нової культури та мови.

Перші заходи були організовані навколо Початкової школи № 26, де навчалася багато дітей з України. Перші зустрічі відбувалися на початку квітня 2022 року в школі та в парку біля школи, де організація почала знайомитися з дітьми, граючи в спільні ігри. Інша група складалася з дітей, які жили в готелі "Ікар". Пізніше повстав центр денного перебування для дітей, які раніше проживали в "Ікарі". Щодня з понеділка по п'ятницю після обіду діти могли приходити до закладу, розташованого в центрі Познані, щоб гратися, спілкуватися, вчитися та просто проводити час разом з однолітками, гуляти містом та адаптуватися в безпечній атмосфері. Ця діяльність фінансувалася ЮНІСЕФ, а керувало нею місто Познань.

Ідея була не тільки в тому щоб зробити безпечне місце для знайомства, але й для спілкування з носіями мови. Саме тому, половина працівників були українцями, які вже жили в Польщі до початку війни й знали мову та культуру, а половина були поляками.

Асоціація "Lepszy Swiat" ("Кращий світ") [27] була створена в 2005 році в Познані з ініціативи людей, зацікавлених у громадській діяльності у сфері волонтерства, підтримки місцевих заходів, антидискримінаційної та міжкультурної діяльності та надання безпосередньої допомоги в надзвичайних ситуаціях. Поточна діяльність організації зосереджена в основному на проміграційній діяльності та волонтерстві. "Кращий світ" реалізує проекти з великими допоміжними та гуманітарними організаціями.

Вони також є головною організацією для незалежних масових і неформальних ініціатив. Асоціація діє в партнерстві, підтримуючи мережеве спілкування та співпрацю організацій, що працюють у сферах,

подібних до їхньої. До того, також реалізує власні заходи та ініціативи.

Організація вірить, що феномен міграції посилиться, і суспільство стане більш різноманітним завдяки мігрантам і біженцям. “Кращий світ” має на меті побудувати нову реальність, гостинну та інклюзивну для всіх.

У квітні 2022 року “Кращий світ” розпочали новий проект у партнерстві з Oxfam GB та Соціальною анімаційною групою “Резерват”. Проект є частиною великої кількості партнерств, створених по всій Польщі у відповідь на війну в Україні та викликаний нею величезний масштаб міграції.

В рамках діяльності проводяться заняття, переважно анімаційно-освітні, для дітей та підлітків з України. На другому етапі проекту, який розпочався в жовтні, було розширено діяльність заняттями для дорослих і програмою CVA (грошова та ваучерна допомога).

Основною діяльністю також є курси польської мови для дітей та підлітків, спільний відпочинок, анімація для дітей та психологічна підтримка. Такі напрямки праці надають можливість не лише покращити мовні знання (так необхідні в школі та на ринку праці), а й тренувати соціальні навички, пізнавати місто та знайти нових друзів.

3.3 Результати аналізу теми роботи

Було проаналізовано теоретичну базу проблем у соціалізації дітей біженців з України та роль громадських організацій по прискоренню вирішення цих питань; розглянуті різні ініціативи по подоланню проблем в соціалізації дітей-біженців громадськими організаціями; проведено інтерв'ю з експертами. На цій основі хочу видвинути теорію про ефективність використання громадських організацій як критично важливого та невід'ємного інструменту для безпечної та плідної інтеграції дітей-біженців у нове середовище. Також представляю результати аналізу стану дітей при міграції та основні методи роботи громадських організацій з дітьми - біженцями.

Що відчувають діти, які вимушено покинули свої домівки в Україні та

переїхали в Польщу? Міжнародні дослідження та інтерв'ю з експертами показують, що найчастішими проблемами, з якими стикаються діти є:

1. Мовний бар'єр - "Безперечно, підтримка носіїв української мови була дуже важливою для ефективного знайомства з групою під час цих перших зустрічей... В одній групі, де кілька вуличних працівників не розмовляли українською мовою, важливу роль відіграли діти-перекладачі, які з різних причин добре розмовляли польською і допомагали вуличним працівникам спілкуватися з групою. Це допомогло знайти взаєморозуміння між дітьми, які не спілкувалися польською, та працівниками, які не говорили по українськи" - співзасновник Соціальної анімаційної групи "Резерват", координатор та керуючий проекту по соціалізації дітей з України, Бартломей Риджевски. [А.1]

2. Відчуття самотності - покидання рідної країни часто означає втрату соціальних зв'язків. Без звичних систем підтримки, таких як велика родина та давні друзі, дітям-біженцям може бути важко ділитися своїми почуттями та переживаннями, що посилює відчуття ізоляції. Вирішення громадськими організаціями цього фактору біженства, група соціальної анімації "Резерват" охарактеризувала так: "...завдяки контакту з вуличним працівником діти мали можливість "виговоритися" або відволіктися від важкої реальності. Функціонування в групі також допомагає подолати проблему самотності."

3. Бар'єри у сфері освіти та рекреації - труднощі з інтеграцією в шкільну систему приймаючої країни, такі як різний освітній рівень або навчальні програми, мають великий вплив на ізолювання дітей-біженців від їхніх однолітків. "Діти, які не хочуть ходити до польської школи, мають на це певні причини, проблема полягає у відсутності місць для безкоштовної інтеграції, таких як соціально-терапевтичні центри денного перебування або більш широка програма для вуличних працівників." - Марта Мадра, керівник проекту "Кращий світ"[А.2]

4. Загальні тривожні стани - стан міграції, різкі зміни середовища

навколо, “ситуація, пов'язана з війною, страхи за родину, яка залишилася в Україні, необхідність зорієнтуватися в польській школі мовний бар'єр або самотність.”, - все це ставить дитину в стресові ситуації. Діти-біженці загалом характеризуються експертами, як діти з підвищеним рівнем тривоги, які потребують безпечного місця на вираження своїх емоцій, і часто можуть реагувати несподівано на буденні події, - “багато дітей були тихими і замкнутими в собі, іноді з'являлися спалахи плачу. У деяких класах вони нервували, як виявилось, причиною були тривожні новини з України.” - Марта Мадра координатор проекту “Кращий світ”. [A.2]

5. Дискримінація - багато українських дітей стикаються з труднощами у пошуку друзів через культурні відмінності та мовний бар'єр. Деякі звіти вказують на те, що ці діти зазнають знущань, а в деяких випадках їм кажуть "повертайтеся в Україну", що посилює почуття ізоляції та дистресу.[20]

Для опрацювання внутрішніх проблем дитини на базі рутинної основи, працівники “Резервату” використовують метод протиставлень та метафор: “одним нашим улюбленим методом є метафори та протиставлення, коли щось не вдається пояснити грою, то ми часто використовуємо техніку “А якщо б я був на місці...”, “Якщо б я був тигром, я б (не) боявся...”. Це допомагає дітям зрозуміти свої внутрішні проблеми та проблеми в середовищі однолітків та дорослих.” [A.1]

Думки експертів про необхідність адаптації дітей-біженців за допомогою громадських організацій: “Дивлячись на складну ситуацію, в якій опинилися ці діти, я думаю, що така потреба дуже велика. Бо ж громадські організації можуть відігравати критичну роль у процесі соціалізації дітей-біженців. Ми відкриті на розмову, ідеї, та головне - допомогу, для того ми й діємо. Ми в стані допомогти в забезпеченні ресурсів, психологічній та соціальній підтримці. На мою думку, створення сприятливих умов для успішної інтеграції цих дітей у нове суспільство є необхідним, бо діти - це майбутнє, і не важливо якої країни.” -

співзасновник соціальної анімаційної групи “Резерват” та координатор та керуючий проекту по соціалізації дітей з України, Бартломей Риджевски.[А.1]

“Школи, на мою думку, є єдиними державними установами, які беруть активну участь в інтеграційних процесах - на жаль, як і у випадку з українською війною, вони не були готові до такої додаткової кількості людей, не мали міжкультурних асистентів або перекладачів, що призвело до великої напруженості з боку однолітків. Тому громадські організації перші місяці після початку війни працювали з великим навантаженням та напливом дітей. Очевидно, що після переїзду в нову країну батьки шукали працю, а комусь треба було займатися дітьми та допомагати їм в соціалізації. Я вважаю, що повна та безпечна інтеграція дітей-біженців можлива тільки при умові плідної співпраці державних установ та громадських організацій.” - Марта Мадра координатор проекту “Кращий світ”. [А.2]

Також треба зазначати проблеми, з якими стикаються самі громадські організації на шляху реалізації своєї діяльності. Експерти та дослідження говорять, що найголовнішими перешкодами є:

1. Обмежені фінансові ресурси, що суттєво обмежує здатність громадських організацій надавати комплексні послуги. Дефіцит фінансування призводить до недостатнього рівня освітніх послуг та психологічної підтримки, а також до нестачі персоналу для ефективного задоволення потреб зростаючого населення біженців.

2. Обмеження політикою приймаючої країни, наприклад отримання необхідних дозволів на діяльність та координація роботи з місцевими та національними органами влади, що може зайняти багато часу та супроводжуватися бюрократичною тяганиною. “У Польщі вже багато років відсутня послідовна політика щодо інтеграції іноземців. Будь-які інтеграційні програми розробляються неурядовими організаціями, такими як Польський міграційний форум або Homo Faber. Системно сплановані

заходи, як-от створення центрів інтеграції іноземців не забезпечують багаторівневої інтеграції, їхня діяльність часто непомітна і з бюджетних причин сильно обмежена. Заходи для дітей часто зводяться до організації разових акцій, які, хоча й дуже потрібні, не відповідають потребам дітей, наприклад, допомогти їм поступово освоїтися в новій реальності та відкрити для себе світ разом з однолітками. Щоб це сталося, необхідні зміни в школах: тренінги для вчителів, семінари для однолітків, розширення освітньої програми для дітей і соціальні кампанії.” - Марта Мадра, координатор проекту по адаптації дітей-біженців з України в Познані “Кращий світ”[А.2]

3. Плинність дітей. Діти-біженці є нестабільною групою, що часто призводить до зміни місця проживання, як всередині приймаючої країни, так і поза її межами. Культурна інтеграція та соціалізація зі сторони громадських організацій потребує постійного та систематичного контакту працівників з дітьми. “Для нас, як для організації, викликом була велика плинність кадрів у групах через зміну ситуації в сім'ях, які іноді виїжджали в іншу країну на захід, а іноді поверталися в Україну. У роботі, що базується на стосунках, це, безумовно, було викликом. Крім того, особливо на початку, складністю був мовний бар'єр.” - керуючий проекту по соціалізації дітей з України, Бартломеї Риджевски.[А.1]

4. Складності на етапі координації та співпраці з іншими установами. Ефективна інтеграція вимагає безперешкодної координації між різними установами, включаючи школи, медичні заклади та місцеві органи влади. Непорозуміння і суперечливі протоколи сильно уповільнюють надання послідовної підтримки дітям біженців.

Спираючись на вищенаведений аналіз, пропонуємо шляхи вирішення проблем громадських організацій, що є вагомим кроком для подальшого розвитку програм для легшої адаптації дітей-біженців.

1. Вирішити питання обмеженого фінансування громадських організацій може диверсифікація джерел фінансування. Тобто, організаціям

слід шукати ширше коло джерел фінансування, подаючи заявки на гранти від міжнародних донорів, залучаючи партнерства з приватним сектором та ініціюючи краудфандингові кампанії. Це може забезпечити стабільну фінансову базу та зменшити залежність від мінливих державних грантів.

2. Щоб впливати на обмеження, поставленні приймаючою країною, пропонуємо брати участь в активному діалозі з політиками, з метою реформування, на користь ефективності співпраці громадських організацій та держави в подоланні проблем з адаптацією мігрантів. Найефективнішим прикладом таких дії вважаємо пропозицію конкретних поправок до імміграційної політики та політики щодо біженців, які сприятимуть полегшенню доступу до ресурсів та послуг підтримки. Також пропонуємо розвивати партнерство з приватними компаніями та іншими неприбутковими організаціями для створення комплексних програм інтеграції, які менше залежать від державного фінансування та бюрократичних процесів.

3. Плинність дітей, на жаль, це процес, який не залежить від самих дітей, а від їх батьків. Тому як метод вирішення цієї проблеми пропонуємо створювати та розвивати потужніші програми для інтеграції батьків. Вважаємо, що допомога в соціалізації батьків призведе до створення міцних зв'язків між біженцями та місцевим населенням, що може вплинути на подальше рішення міграції між містами чи країнами.

4. Вирішенням проблеми складності співпраці з іншими установами вважаємо укладання офіційних угод про співпрацю. Точніше, створення офіційних партнерств зі школами, закладами охорони здоров'я та місцевими органами влади, щоб оптимізувати комунікацію та надання послуг. Ці угоди можуть прояснити ролі та обов'язки, зменшити дублювання та підвищити ефективність. Як додатковий підтримуючий метод пропонуємо розробити міжвідомчі координаційні платформи, які дозволять обмінюватися даними та розподіляти ресурси в режимі реального часу. Це може бути підтримано технологічними рішеннями, які

відстежують прогрес інтеграції та динамічно визначають потреби.

В підсумку, хочемо зазначити, що впровадження цих стратегій, допоможе громадським організаціям краще справлятися зі складнощами, пов'язаними з інтеграцією українських дітей-біженців у польське суспільство. Ці заходи не лише вирішують нагальні операційні проблеми, але й закладають основу для довгострокового успіху у створенні інклюзивних і підтримуючих програм для біженців. Хочемо також наголосити, щоб створити найбільш ефективну, швидку та повну інтеграцію дітей біженців ґрунтовною є взаємодія громадських організацій та державних організацій (шкіл).

3.4 План заходу для організації "Резерват"

Було вирішено розробити захід для Соціальної анімаційної групи "Резерват" спрямований на підвищення обізнаності про проблеми культурної інтеграції дітей біженців у Польщі. Також рекомендується створити місце, де люди могли б задонатити на розвій програм по соціалізації дітей-біженців, та створити онлайн "банку" для того ж призначення.

Назва заходу: "Єдність через різноманітність: ярмарок культурного обміну для української та польської громад"

Мета заходу: сприяти кращому розумінню та інтеграції українських дітей-біженців у польську громаду через обмін культурним досвідом.

Цільова аудиторія:

- Українські сім'ї та діти біженців.
- Польські сім'ї та члени місцевої громади.
- Освітяни та соціальні працівники.
- Представники органів місцевого самоврядування.
- Представники ЗМІ.

Місце проведення: Центральний відкритий парк у місті Познань, обладнаний для великих зібрань.

Розклад заходу:

1. Церемонія відкриття - 9:00 ранку.

Діяльність:

- Вступне слово лідера "Резервату".
- Виступи діячів у сфері інтеграції дітей-біженців в нових умовах

та середовищах та збереження етнічної культури.

- Виступ органів місцевого самоврядування.
- Музичні виступи українських та польських дитячих колективів.

2. Культурні майстер-класи та виставки - 10:00.

Деталі: Серія інтерактивних майстер-класів, покликаних залучити дітей та дорослих до пізнання культур один одного.

Куточки ремесел: Традиційні ремесла з України та Польщі, такі як українські писанки та польські витинанки.

Уроки народних танців: Майстер класи традиційних українських та польських танців, які сприяють спільним веселошам та навчанню.

Мовний обмін: Базові мовні уроки, на яких діти та батьки можуть вивчити основні фрази українською та польською мовами.

3. Дискусійна панель - 12:00.

Тема: "Виклики та можливості культурної інтеграції".

Учасники дискусії:

- Культурні експерти з України та Польщі.
- Представники громадських організацій з підтримки мігрантів.
- Освітляни, які працюють з дітьми біженців.

Мета: Цей куточок призначений для людей, скоріш дорослих, яким цікаво дізнатися про виклики та можливості культурної інтеграції Українців в Польське середовище. Такі виступи сприяють розповсюдженню та обізнаності на темі.

4. Спільний стіл - 13:00.

Деталі: Фуршет зі стравами української та польської кухонь, що підкреслює тему єдності та спільного досвіду.

5. Інтерактивна сесія сторітелінгу - 14:00.

Деталі: Розповіді українських дітей та польських однолітків про їх дружбу, виклики та мрії під керівництвом менторів-оповідачів.

6. Заключні виступи- 15:00.

Заходи:

- Виступ хору з українськими та польськими піснями.
- Відкриття спільної мистецької виставки, на якій будуть представлені роботи учасників заходу.

Маркетинг та промоція:

Напередодні події планується використання соціальних медіа-платформ, співпраця з місцевими ЗМІ та інформаційні брошури для широкої промоції події.

Під час заходу: Залучення учасників “з вулиці”, онлайн-підписників через прямі трансляції, оновлення в режимі реального часу та інтерактивні пости в соціальних мережах.

Після заходу: Розповсюдження прес-релізу, що підсумовує успіх та основні моменти заходу, супроводжуючи його інтерв'ю з учасниками та планами на майбутнє.

Подальші дії:

Оцінка впливу: Для оцінки впливу буде необхідно зібрати відгуки учасників за допомогою опитувань і фокус-груп, щоб оцінити вплив заходу на сприйняття культурної інтеграції.

Документування та поширення інформації: Оприлюднення детального звіту і документального відео про захід, щоб поділитися ним із зацікавленими сторонами і використовувати в майбутній звітності.

Мета цього заходу не лише навчання та обізнаність, але й створення міцних зв'язків між біженцями та місцевими громадами через спільне культурне самовираження та спільний досвід. Такий захід може призвести до створення мереж, до яких входять як біженці, так і місцеві жителі, до спільних ініціатив, таких як громадські сади, освітні програми репетиторства або культурні фестивалі, які підтримують залученість і

сприяють полегшенню соціалізації українських дітей-біженців.

3.5 Опис можливості використання отриманих результатів у науковій і практичній діяльності

Ця наукова робота має на меті висвітлити ключову роль громадських організацій у соціалізації дітей-біженців, наголосивши на використанні ними комунікаційних технологій для сприяння адаптації цих дітей у новому середовищі. Результати дослідження можуть бути застосовані як в академічних дослідженнях, так і в практичній діяльності.

Також цю працю можна інтегрувати в університетські навчальні програми, зокрема, в курси, пов'язані з соціальною роботою, міграційними дослідженнями та комунікацією. Це дослідження відкриває шляхи для подальших та нових досліджень в оцінці ефективності різних комунікативних стратегій, що застосовуються громадськими організаціями. Воно може призвести до нових дослідницьких проектів, зосереджених на порівняльному аналізі з іншими групами біженців або в інших геополітичних контекстах.

Дослідники також можуть проводити лонгітюдні дослідження для відстеження довгострокової ефективності комунікаційних стратегій, що застосовуються громадськими організаціями, пропонуючи більш глибоке розуміння стійкості цих стратегій.

У практичному використанні, висновки дослідження можуть допомогти політикам на місцевому, національному та міжнародному рівнях дізнатися про найкращі практики інтеграції біженців. Воно підкреслює потребу в політиці, яка підтримує культурну інтеграцію, доступ до освіти та психологічне здоров'я. Розуміючи, що “працює”, політики можуть розробити більш ефективну та гуманну інтеграційну політику.

Ці висновки також можуть допомогти групам, які займаються правозахисною діяльністю, домагатися необхідних змін у підходах урядів і суспільств до інтеграції біженців, спираючись на емпіричні дані про те, що саме є головними проблемами, з якими стикаються діти біженці.

Неурядові організації та громадські організації можуть використовувати ці дані для вдосконалення своїх існуючих програм або розробки нових ініціатив, спрямованих на задоволення виявлених потреб і подолання бар'єрів для дітей-біженців. Знання того, які стратегії є найбільш ефективними, дозволяє цим організаціям краще розподіляти свої ресурси, максимізуючи вплив своїх зусиль. Також дослідження надає фундаментальні знання, які можуть бути використані для ознайомлення волонтерів та співробітників неурядових і державних організацій з проблемами та “слабкими” місцями, пов'язаними з інтеграцією дітей - біженців з України, підкреслюючи важливість культурно та психологічно обґрунтованих підходів до надання допомоги дітям біженців.

ВИСНОВКИ

В наш час актуалізувалась проблема соціалізацій вимушених мігрантів. Однією з найвразливіших груп серед них є діти. Діти-біженці стикаються з численними труднощами, такими як психологічні травми, втрата дому, обмежені умови життя та соціальна ізоляція. В даній роботі були розглянуті теоретичні аспекти соціальної адаптації та їх практична реалізація в контексті міграційних процесів, зокрема серед дітей-біженців. Робота розкриває важливість ролі громадських організацій та комунікаційних технологій у цьому процесі та вказує на можливості подальших досліджень для покращення практик і підходів у підтримці дітей-біженців під час соціалізації.

Розглянуто концепцію "соціалізації" в соціологічних теоріях. Згідно з об'єктом дослідження, найбільш вірним визначенням соціалізації є узгодження інтересів та очікувань особистості і суспільної системи для взаємного розвитку. У даному випадку процес включає в себе взаємодію щодо узгодження інтересів: з одного боку, це вимоги суспільства, які виражені у традиціях та цінностях, а з іншого боку — потреби індивіда. Реалізація останніх можлива лише на умовах суспільства та вивченні суспільних норм. Це відображає процес взаємодії мігранта та приймаючого суспільства.

Досліджена роль громадських організацій у підтримці та допомозі дітям-біженцям під час процесу адаптації та спільного включення. Визначено, що ГО грають ключову роль у процесі соціалізації дітей-біженців. Вони надають комплексну підтримку, охоплюючи психосоціальну допомогу, освітні і медичні ініціативи, захист їхніх прав та сприяння соціокультурній інтеграції. Громадські організації мають здатність мобілізувати ресурси, залучати громадян до участі у різних ініціативах та сприяти формуванню відповідального та активного громадянства, що є важливим чинником у процесі соціальної адаптації.

Були розглянуті комунікативні аспекти діяльності громадських організацій в процесі соціальної адаптації дітей-біженців, а саме: активність у забезпеченні психосоціальної підтримки, забезпечення доступу до освіти, медична підтримка та забезпечення основними життєвими потребами, юридичний захист, а також соціокультурна інтеграція. Визначено, що громадські організації активно використовують комунікаційні технології для покращення процесу соціалізації, включаючи створення інформаційних ресурсів та використання електронних платформ.

В практичній частині цієї роботи була описана проблема масового переміщення дітей з України в Польщу з початком повномасштабної війни в Україні. Було визначено, що проблема переміщення дітей-біженців є багатоаспектною і включає глибоку гуманітарну кризу, що вимагає негайного втручання для забезпечення житла, медичної допомоги та психосоціальної підтримки. Масове прибуття біженців також створює значний тиск на систему прийому в Польщі, яка є недостатньо підготовленою до вирішення усіх потреб вразливої групи. Співпраця та координація між усіма зацікавленими сторонами - державою, біженцями та громадськими організаціями є ключовими для розробки і реалізації ефективних стратегій адаптації українських дітей-біженців до нових умов життя в Польщі.

Були визначені основні проблеми, з якими стикаються діти-біженців та громадські організації, наведені приклади вирішення цих проблем світовими ГО. Були проведені інтерв'ю з експертами і творцями проектів по адаптації дітей-біженців з України в Польщі, точніше в місті Познань, для більш глибокого аналізу та інсайтів роботи громадських організацій.

На базі теоретичних соціологічних положень та досліджень практичної частини було виявлено, що основними проблемами дітей біженців є: мовний бар'єр, відчуття самотності, бар'єри у сфері освіти та рекреації, загальні тривожні стани та дискримінація. Також були сформовані та описані основні проблеми, з якими стикають самі громадські

організації: обмежені фінансові ресурси, обмеження політикою приймаючої країни, плинність дітей, складності на етапі координації та співпраці з іншими установами. Для обох категорій проблем були запропоновані шляхи вирішення.

Був розроблений захід для Соціальної анімаційної групи “Резерват” спрямований на підвищення обізнаності про проблеми культурної інтеграції дітей біженців у Польщі, головною метою якого є навчання та створення міцних зв'язків між біженцями та місцевими громадами через спільне культурне самовираження та спільний досвід.

Описано можливості використання цієї роботи як в теоретичному, так і в практичному плані.

Тож, можна зробити висновок, що феномен соціалізації дітей в ситуації вимушеної міграції недостатньо досліджений. Важливо також відзначити недостатню розробку практичної частини дослідження проблем соціальної адаптації як загальнонаукової теорії. Тема участі громадських організацій в соціальній адаптації дітей-біженців має великий потенціал для дослідження в багатьох галузях, таких як соціологія, журналістика, теорії комунікацій, теорії медіа тощо. Майбутні дослідження повинні спрямовуватися на подальший розгляд і аналіз як теоретичних, так і практичних підходів до тлумачення процесу соціалізації дітей-біженців. Забезпечення глибшого розуміння викликів, з якими стикаються діти-біженці, і створення ефективних механізмів їх підтримки є ключовими для формування майбутнього цих дітей та стабільності суспільств, що їх приймають. Успіх цих зусиль залежить від спільної роботи урядів, міжнародних організацій та громадських груп, що здатні координувати свої дії для забезпечення комплексної та систематичної підтримки українських дітей-біженців.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бондаренко В. Проблеми соціальної адаптації молодших школярів в умовах воєнного часу. Вересень. 2022. Т. 2, № 93. URL : <https://september.moippo.mk.ua/index.php/sept/article/view/219/179>
2. Вебер М. Основні соціологічні поняття. Вибрані твори. — К. : 1990.
3. Відео від NBC News "Sesame Street' Introduces Rohingya Muppets To Help Ease Child Refugees' Trauma | NBC News [Електронний ресурс] — <https://www.youtube.com/watch?v=b6VKRJsp7n0>
4. Дем'яненко Б. Громадські організації та рухи // Політична енциклопедія. Редкол.: Ю. Левенець (голова), Ю. Шаповал (заст. голови) та ін. — К.: Парламентське видавництво, 2011.
5. Дюркгейм, Е. Соціологія. Її предмет, метод, призначення // Переклад з французької, складання, післямова та примітки А. Б. Гофмана. — К. : 1995.
6. Конвенція про статус біженців 1951 // Юридична енциклопедія : [у 6 т.] / ред. кол.: Ю. С. Шемшученко — К. : Українська енциклопедія ім. М. П. Бажана, 2001.
7. Логвинова М. О. Внутрішньо переміщені особи як категорія вимушених мігрантів: поняття та ознаки. // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Географічні науки». 2019. № 11.
8. Меркулова Н. Серед жахів війни. У 75 % дітей України травмована психіка. URL : <https://gromada.group/news/statti/23944-sered-zhahiv-vijni-u-75-ditej-ukrayini-travmovana-psihika>
9. Мертон, Р. Соціальна структура та аномія // Соціологія злочинності (Сучасні буржуазні теорії) — К. : 1966.
10. Олейник М., Купець О. Дослідження міграційних процесів в Україні [Електронний ресурс]. Інститут демографії та соціальних студій ім. М. В. Птухи. URL: https://www.idss.org.ua/arhiv/Ukraine_migration.pdf (дата

звернення: 15.04.2024)

11. Офіційний сайт #childrenuprooted від UNICEF [Електронний ресурс] — <https://www.unicef.org/topics/childrenuprooted>

12. Офіційний сайт Local services for migrants from trusted organizations від International Rescue Committee [Електронний ресурс] — <https://refaid.com/>

13. Офіційний сайт Save the children [Електронний ресурс] — <https://www.savethechildren.net/about-us/who-we-are>

14. Польща приймає українських дітей [Електронний ресурс]. Save the Children. URL: <https://www.contenthubsavethechildren.org/AssetLink/j548o33s244t41hfr37r3r6kymteh3g.pdf> (дата звернення: 17.04.2024).

15. Парсонс, Т. Система сучасних суспільств — К. : 1998

16. Спенсер Г. Досліди наукові, політичні та філософські. - К: 1999

17. Терапія українською: Як переселенці з Донеччини та Луганщини вивчають мову у Львові та допомагають ЗСУ [Електронний ресурс]. Суспільне медіа. URL: <https://suspilne.media/donbas/432978-terapia-ukrainskou-ak-pereselenci-z-donccini-ta-lugansini-vivcaut-movu-u-lvovi-ta-dopomagaut-zsu/> (дата звернення: 15.04.2024)

18. Тюптя Л.Т., Іванова І.Б. Соціальна робота (теорія і практика). Навч. посіб. — К.: ВМУРОЛ "Україна", 2004.

19. Універсальний словник-енциклопедія [Електронний ресурс] — <http://slovopedia.org.ua/29/53409/21034.html>

20. Back to school: Ukrainian children in Poland still face unique challenges, IRC survey reveals [Електронний ресурс]. International Rescue Committee. URL: <https://www.rescue.org/press-release/back-school-ukrainian-children-poland-still-face-unique-challenges-irc-survey-reveals> (дата звернення: 26.04.2024).

21. Children in Poland. "It is cool here, no doubt about it... but home is

home." [Електронний ресурс]. UNICEF. URL: <https://www.unicef.org/eca/media/32296/file/%22It%20is%20cool%20here,%20no%20doubt%20about%20it...%20but%20home%20is%20home.%22%20.pdf> (дата звернення: 19.04.2024).

22. Full text of the Convention (UNHCR) [Електронний ресурс] — <https://www.unhcr.org/media/convention-and-protocol-relating-status-refugees>

23. Fundacja Rezerwat [Електронний ресурс]. URL: <https://www.rezerwat.org.pl/> (дата звернення: 25.04.2024).

24. Guidance on Protecting Displaced Children in Ukraine [Електронний ресурс]. UNICEF. URL: <https://www.unicef.org/emergencies/guidance-protecting-displaced-children-ukraine> (дата звернення: 17.04.2024).

25. Humanium: Protecting Children's Rights [Електронний ресурс]. URL: <https://www.humanium.org/en/poland/> (дата звернення: 19.04.2024).

26. .Lepszy Świat [Електронний ресурс]. Facebook. URL: <https://www.facebook.com/LepszySwiat> (дата звернення: 21.04.2024).

27. Lepszy Świat [Електронний ресурс]. URL: <https://lepszyswiat.org.pl/> (дата звернення: 25.04.2024).

28. NIK: Nie wiadomo, ilu dzieci z Ukrainy nie obejmuje system kształcenia [Електронний ресурс]. Polska Agencja Prasowa. URL: <https://www.pap.pl/aktualnosci/nik-nie-wiadomo-ilu-dzieci-z-ukrainy-nie-obejmuje-system-ksztalcenia-0> (дата звернення: 25.04.2024).

29. Ukrainian refugees relieve stress with support dog named Noi [Електронний ресурс]. UNHCR. URL: <https://www.unhcr.org/news/ukrainian-refugees-relieve-stress-support-dog-name-d-noi> (дата звернення: 14.04.2024).

30. Ukraine: One year on [Електронний ресурс]. Plan International. URL: <https://plan-international.org/case-studies/ukraine-one-year-on/> (дата звернення: 17.04.2024).

Додаток А

Повний текст інтерв'ю з експертами (перекладений на українську мову)

А.1 Інтерв'ю з творцем проекту для дітей з України в Познані

“Резерват”

- Привіт, Бартек, дякую за твій час. Сьогодні я би хотіла поговорити з тобою про твою праця та зокрема про проект по соціалізації дітей з України, яку приїхали після 24 лютого 2022 року. Коли і як у вашої організації виникла ідея створити такий проект?

- Привіт, Дар'є. Після початку цієї фази війни в лютому 2022 року і пов'язаної з цим появи в Познані дітей з досвідом біженців, ми в асоціації вирішили, що хочемо долучитися до підтримки, яку як ми бачили, потребували діти та батьки на перших етапах соціалізації в Польщі, ми не могли залишитися в стороні і наглядати, тому створення нашого проекту казався нам цілком натуральною реакцією на ситуацію. Ми почали працювати спираючись на свій досвід, а досвід у нас є саме в роботі з дітьми.

- Як починався проект?

- Перші заходи були організовані навколо Початкової школи № 26, де навчалось багато дітей з України. Ми організували перші зустрічі на початку квітня 2022 року в школі та в парку біля школи, де познайомилися з дітьми, граючи в спільні ігри. Вважаємо це найдієвішим способом знайомства дітей з дорослими, саме в комфортних та зрозумілих для дітей обставинах, де дорослий може також виступати у ролі друга, в першу чергу, а потім для вчителя чи аніматора. Безперечно, підтримка носіїв української мови була дуже важливою під час цих перших зустрічей. Одночасно з нашими першими заходами виникла можливість укласти проект з асоціацією "Кращий світ", що дозволило нам профінансувати діяльність з двома групами. Джерелом фінансування був OXFAM. Одна група була заснована на зустрічах в Початковій школі № 26, а інша складалася з дітей, які живуть в готелі "Ікар". Пізніше ми також організували центри денного

перебування для дітей, які раніше проживали в "Ікарі". Щодня з понеділка по п'ятницю після обіду вони могли приходити до закладу, розташованого в центрі Познані, щоб гратися, спілкуватися, вчитися та просто проводити час разом з однолітками, гуляти містом та адаптуватися в безпечній атмосфері.

Ця діяльність фінансувалася ЮНІСЕФ, а керувало нею місто Познань.

- Як розвивається проект зараз?

- Наразі ми перебуваємо на тому етапі, коли наприкінці 2023 року завершилась майже дворічна робота груп вуличних працівників, а також робота центру денного перебування. Основною причиною стало закінчення фінансування цих проектів, викликане виходом OXFAM та ЮНІСЕФ з Польщі.

- Чи фіксуються результати роботи?

- Результати нашої роботи були зафіксовані та узагальнені у звітах наприкінці проектів. Наразі багато з того, що відбулося, важко виміряти. Але хочу підкреслити, що наша команда, по закінченню дворічної праці, бачить швидкий розвиток в соціалізації дітей, ми бачимо зміни, як в їх самопочутті в польському середовищі, так і реакцію на них дорослими жителями Польщі. Більшість з них вже володіє польською на достатньому рівні для навчання в школі та комунікації з зовнішнім світом, а наша праця на вулиці дала їм поштовх для дослідження міста. Зараз вже багато дітей пересуваються по місту самостійно. Звичайно, такі речі, як кількість зустрічей або кількість дітей, яким була надана допомога, зафіксовані, якнаймога точніше.

- З якими труднощами стикалися діти та громадські організації у своєму досвіді співпраці?

- На мою думку, діти зіткнулися з багатьма труднощами. Ця ситуація, пов'язана з війною, страхи за родину, яка залишилася в Україні, необхідність зорієнтуватися в польській школі, мовний бар'єр або самотність. Для нас, як для організації, викликом була велика плінність кадрів у групах через зміну ситуації в сім'ях, які іноді виїжджали в іншу

країну на захід, а іноді поверталися в Україну. У роботі, що базується на стосунках, це, безумовно, було викликом. Крім того, особливо на початку, складністю був мовний бар'єр.

- Як ви долали ці труднощі?

- Сама наша діяльність, чи то групи, чи то центри денного догляду, була підтримкою в подоланні цих труднощів. З боку організації ми реагували на ситуацію, коли діти виїжджали з Познані, запрошуючи інших дітей на вільні місця, які потребували та могли б скористатися нашою допомогою.

- Які комунікаційні аспекти ви використовуєте у своїй роботі з дітьми?

- В одній групі, де кілька вуличних працівників не розмовляли українською мовою, важливу роль відіграли діти-перекладачі, які з різних причин добре розмовляли польською і допомагали вуличним працівникам спілкуватися з групою. Наші польські працівники в співпраці з українськими, вирішували проблему мовного та культурного бар'єру за допомогою ігор. Ми намагаємось використовувати цю методику якнаймога частіше, так як вважаємо її ключовою в порозумінні між дітьми та дорослими, між поляками-працівниками та українцями-дітьми в питанні мови, культури, проблем адаптації. З часом проблема зникла завдяки швидкому прогресу дітей у вивченні польської мови. Також ще одним нашим улюбленим методом є метафори та протиставлення, коли щось не вдається пояснити грою, то ми часто використовуємо техніку "А якщо б я був на місці...", "Якщо б я був тигром, я б (не) боявся...". Це допомагає дітям зрозуміти свої внутрішні проблеми та проблеми в середовищі однолітків та дорослих.

- З Вашого досвіду, які проблеми вирішують громадські організації, коли йдеться про соціалізацію дітей біженців?

- Безумовно, організації часто перебувають в різних місцях, де багато людей, тому завдяки своїм знанням та навичкам можуть допомогти в

соціальної інтеграції. Крім того, завдяки контакту з вуличним працівником діти мали можливість "виговоритися" або відволіктися від важкої реальності. Функціонування в групі також допомагало подолати проблему самотності.

- Що Ви думаєте про необхідність адаптації дітей-біженців за допомогою громадських організацій?

- Дивлячись на складну ситуацію, в якій опинилися ці діти, я думаю, що така потреба дуже велика. Бо ж громадські організації можуть відігравати критичну роль у процесі соціалізації дітей-біженців. Ми відкриті на розмову, ідеї, та головне - допомогу, для того ми й діємо. Ми в стані допомогти в забезпеченні ресурсів, психологічній та соціальній підтримці. На мою думку, створення сприятливих умов для успішної інтеграції цих дітей у нове суспільство є необхідним, бо діти - це майбутнє, і не важливо якої країни.

A.2 Інтерв'ю з куратором проекту для дітей з України в Познані

“Кращий світ”

- Привіт, Марто! Сьогодні поговоримо про ваш досвід праці з українськими дітьми-біженцями. Коли і як у вас виникла ідея створити проект для українських дітей-біженців?

- Як тільки діти-біженці з України почали приїжджати до Познані через війну, ми займалися анімацією, і як тільки з'явилася можливість написати проект на грант, ми вирішили зробити це.

- Як, на вашу думку, розвиватимуться програми по соціалізації дітей-біженців з України? Чи є вони все ще важливими, навіть якщо багато людей повертаються додому?

- У Польщі вже багато років відсутня послідовна політика щодо інтеграції іноземців. Будь-які інтеграційні програми розробляються неурядовими організаціями, такими як Польський міграційний форум або Номо Faber. Системно сплановані заходи, як-от створення центрів інтеграції іноземців не забезпечують багаторівневої інтеграції, їхня

діяльність часто непомітна і з бюджетних причин сильно обмежена. Заходи для дітей часто зводяться до організації разових акцій, які, хоча й дуже потрібні, не відповідають потребам дітей, наприклад, допомогти їм поступово освоїтися в новій реальності та відкрити для себе світ разом з однолітками. Щоб це сталося, необхідні зміни в школах: тренінги для вчителів, семінари для однолітків, розширення освітньої програми для дітей і соціальні кампанії.

- Чи відчувають діти самотність за домом або за колегами, як вони це виражають?

- Звичайно, особливо на початку багато дітей були тихими і замкнутими, іноді у них траплялися спалахи плачу. У деяких класах вони були засмучені, як виявилось, причиною були тривожні новини з України.

- З вашого досвіду, які проблеми вирішують громадські організації, коли йдеться про соціалізацію дітей-біженців? Над якими з них вони могли б більше працювати або підтримувати?

- Школи, на мою думку, є єдиними державними установами, які беруть активну участь в інтеграційних процесах - на жаль, як і у випадку з українською війною, вони не були готові до такої додаткової кількості людей, не мали міжкультурних асистентів або перекладачів, що призвело до великої напруженості з боку однолітків. Тому громадські організації перші місяці після початку війни працювали з великим навантаженням та напливом дітей. Очевидно, що після переїзду в нову країну батьки шукали працю, а комусь треба було займатися дітьми та допомагати їм в соціалізації. Я вважаю, що повна та безпечна інтеграція дітей-біженців можлива тільки при умові плідної співпраці державних установ та громадських організацій.

- Чи є істотним бар'єром те, що діти не хочуть ходити до польської школи, а отже, мають менше можливостей для інтеграції?

- Діти, які не хочуть ходити до польської школи, мають на це певні причини, проблема полягає у відсутності місць для безкоштовної інтеграції,

таких як соціально-терапевтичні центри денного перебування або більш широка програма для вуличних працівників.